

Knjiga *Vlastelinstva i ekonomija manastira srednjovekovne Srbije* autorice Marije Koprivice jasno ukazuje kako se radi o temeljitom višegodišnjem naučnom istraživanju tematskog okvira ekonomije manastira. Autorica je iskoristila sve sačuvane izvore od kojih su se najvažnijim za ovu temu pokazale manastirske povelje koje sadrže obilje podataka o prihodima i donekle rashodima manastira. Ovom knjigom funkcioniranje manastira je približeno u detalje kroz prizmu djelatnosti manastir-

skih vlastelinstava. Knjiga privlači svojim konceptom, jednostavna je za čitanje i praćenje citiranih izvora. Istraživačka metodologija prikazana u ovoj knjizi predstavlja kvalitetan primjer mogućeg istraživanja ekonomske djelatnosti i nekih drugih institucija koje su egzistirale na južnoslavenskom prostoru u srednjem vijeku. Knjiga će zasigurno postati nezaobilazna literatura u izučavanju religijske historije, ali i privrede srednjovjekovne Srbije.

Enes Dedić

Aida Mujezin-Čolo, *Čajniče i okolina 15. i 16. stoljeće*, Sarajevo: El-Kalem, 2023, 253 str.

Prostori Bosne i Hercegovine su od antičkih vremena do danas stalno naseljeni. Ljudi žive na ovoj teritoriji zbog povoljnog geografskog, klimatskog i geostrateškog položaja. Cijela Bosna i Hercegovina bogata je vegetacijom i rudnim bogatstvom. Zbog toga su se ljudi i iz drugih, naročito pasivnih krajeva, i naseljavali. Znajući za sve njene navedene karakteristike, pokazivali su aspiracije, ne samo susjedne srednjovjekovne države, nego i tadašnjeg svjetskog carstva.

Međutim, i pored različitih susjednih pretenzija, domaće stanovništvo uspjelo je sačuvati sebe, svoju etničku i konfesionalnu pripadnost, običaje, i prije svega vezanost za rodni kraj. To se podjednako odnosi kako na urbano, tako i ruralno stanovništvo. Osim srednjovjekovnog perioda, kada je bila država pod imanom Bosanska Banovina, a od 1377. godine Kraljevina Bosna; njen najduži povijesni period bilo je vrijeme osmanske vladavine. Od prvih upada osmanskih

akindžija 1386. godine do gubitka bosanske srednjovjekovne državnosti 1463. godine, te do do 1878. godine, tj. punih 415 godina sultanove vlasti i de iure do 1908. godine, Bosna je na direktan i indirektan način, punih 522 godine bila vezana za Osmansko Carstvo. U posljednjih 100 i više godina mnogi su pokušavali da umanje ili potpuno izbrišu ovaj historijski period naše zemlje. To je razlog da manje znamo o historijskim događajima, ličnostima i civilizacijskom doprinosu koji je za bilježen u osmanskome periodu, te nastanku novih gradova. Tek u drugoj polovini 20. i prvim decenijama 21. stoljeća, s pravom je poklonjena veća pažnja sultanovoj vlasti na ovim prostorima. U to vrijeme napisano je i objavljeno više studija, monografija, članaka i priloga koji su upotpunili sliku bosanske prošlosti i potiskivali mitologiju koja je prisutna do novijeg doba. Među brojnim knjigama i monografijama koje upotpunjuju znanje o Bosni i Hercegovini osmanskog perioda je i monografija Aide Mujezin-Čolo, *Čajniče i okolina u 15. i 16. stoljeću*.

Knjiga je pisana tematski i hronološki. Sastoji se od *Uvoda* i pet poglavlja s više podnaslova te, *Sažetka*,

Priloga, Izvora i literature, Indeksa ličnih imena, te Indeksa geografskih pojmova. Napisana je na ukupno 253 stranice i čak sa 746 fusnota. U toku pisanja mr. Mujezin-Čolo koristila je najviše izvore orijentalne provenijencije iz arhiva: Ankare, Istanbula i Sarajeva. Također je konsultovala veliki broj objavljenih izvora i putopisa, te stručnu literaturu: knjige, radove u časopisima i zbornicima, kao i enciklopedije i rječnike. Donesene podatke prikazala je abecednim redom. Tek kada vidimo kako je, i na osnovu čega, napisana monografija, možemo nešto više kazati o važnosti i doprinosu ove knjige.

Čajniče spada u red starijih bh. gradova. No, za razliku od nekih drugih, osim uzgrednih bilježaka i manjih priloga, o ovom mjestu se malo zna. Posebno se to odnosi na njegov osmanski period. U uvodnom dijelu naglašava da je to srednjovjekovni trg koji je bio poznat po rudnicima željeza. U historijskim izvorima Čajniče se spominje kao *trg, rudnik, kasaba, nahija, kadiluk i vilajet*. Nakon uspostavljanja osmanske vlasti, Čajniče je bilo u maloj skupini gradova koji su pripadali carskom hasu. Nikada nije bilo veće urbano mjesto, te su istraživači pokazivali i manje pažnje u

odnosu na veće gradove. Zato je Aida Mujezin-Čolo odlučila da knjigu posveti Čajniču i nahijama Pribud i Samobor. *Cilj istraživanja bio je urbani, privredni i demografski razvoj Čajniča, ali i razvoj seoskih naselja u nahiji Pribud.* Do novih podataka došla je istraživačkim radom u arhivima.

U prvom poglavlju *Područje Čajniča i okoline u srednjem vijeku* navodi da se srednjovjekovni trg Čajniče prvi put spominje u prvom osmanskom popisnom defteru Bosne iz 1468/69. godine. U to vrijeme Čajniče se navodi kao rudarsko mjesto u kome se vadila željezna ruda. Na ovom prostoru popisano je 190 porodica i pet neoženjenih s 153 seoska naselja i 601 domaćinstvom. Od prvih dana osmanske vlasti bio je carski has Bosanskog, a od 1470. godine Hercegovačkog sandžaka i pripadao Drinskom kadiluku. Već 1499. godine na ovom području bilo je 1.152 domaćinstva i 884 muslimana. Do osjetnog povećanja došlo je usljed stabilizacije nove vlasti i efikasnog funkcionisanja osmanske države. To je vrijeme kada je nahija Pribud pripadala fočanskom kadiluku.

Proces prelaska domaćeg stanovništva na islam do sredine 16. stoljeća bio je slabijeg intenziteta. Tek od

druge polovine 16. stoljeća prelazak na islam bio je masovniji. Novom administrativnom podjelom 1570. godine, nahija Pribud podijeljena je na dvije nove administrativne jedinice: Čajniče i Samobor. U popisu iz 1585. godine u nahiji Pribud navedena su 734 muslimanska domaćinstva i 198 neoženjenih, te 15 nemuslimanskih domaćinstava i kasaba Čajniče.

Na osnovu izvora orijentalne provenijencije u drugom poglavlju *Vojno uređenje nahije Pribud (Samobor)* piše o prisustvu stalnih vojnih redova spahija i mustahfiza. Vrlo precizno i pregledno donosi podatke o broju pripadnika ova dva osmanska vojna roda, te njihovim zapovjednicima. Osnovni zadatak im je bio da čuvaju postojeći red i mir.

Tek u trećem poglavlju *Čajniče, razvoj gradskog naselja*, upoznaje čitaoca o ovom mjestu. U više podnaslova piše o prelasku srednjovjekovnog trga Čajniča u veće naselje – *kasabu*. Od treće decenije 16. stoljeća u Čajniču je bilo šest mahala sa 173 domaćinstva od kojih je 159 bilo muslimanskih i 14 nemuslimanskih. Od 1540. godine grad je pripadao nahiji Sokol, a krajem 16. stoljeća nahiji Kukanj. Na ovom mjestu autorica koriguje dosadašnje podatke u administrativnoj

pripadnosti navedene kasabe. To je vrijeme kada se najveći dio stanovništva bavio kovačkim zanatom. Godine 1570. Čajniče je bilo čaršija sa 123 zanatske radnje, 25 obrta i trgovačkim dućanima.

U gradu su bile četiri mahale: *Mahala nemuslimana*, *Mahala Muhamed-begove džamije*, *Mahala Sinan-begove džamije* i *Mahala muslimana*. Francuski putopisac Filip Difren Kane 1573. godine zabilježio je da je ovo mjesto kasabica s više džamija i karavan-sarajom pokrivenim olovom. Sve stanovništvo bilo je oslobođeno poreza koje su plaćale porodice u ruralnom području.

Razvoju mjesta doprinijeli su vakufi koje su osnivali bogatije i uglednije ličnosti. Među prvima bio je Mehmed-beg po kome se nazivala jedna mahala. O ovoj ličnosti se malo zna. Zabilježeno je da je o svom trošku podigao džamiju i mekteb. No, znatno više se zna o Sinan-begu Boljaniću, rodom iz sela Boljanići, koje se nalazi na putu Čajniče – Pljevlja. Obavljao je visoke državne dužnosti. Između ostalog bio je na položaju i hercegovačkog sandžak-bega. Imao je brojnu porodicu. U braku je bio sa Šemsom, sestrom velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića. Imali su

sina i dvije kćeri. Kao vakif podigao je više sakralnih i profanih objekata, ne samo u Čajniču, nego i u drugim mjestima.

Posebno je interesantno četvrto poglavlje *Sakralni i profani objekti*. Pregledni podaci dati su o: džamijama, mesdžidu, musali tekiji, crkvi, mektebima, medresi, hanovima, karavan-saraju i zaviji–tekiji, musafirhani, imaretu i hamamu Prve džamija, podignuta je u Samoboru, rezidenciji srednjovjekovne porodice Kosača. U njegovoj tvrđavi podignuta je džamija, poznata kao džamija sultana Bajezida II. Sljedeća je Mehmed-begova džamija u Čajniču podignuta 1540. godine. Međutim, mr. Aida Mujezin-Čolo je s pravom najveću pažnju posvetila Sinan-begovoj džamiji podignutoj 978. godine po hidžretskom kalendaru, odnosno 1570. godine. U njenom haremu se nalazi turbe Sinan-bega i supruge Šemse, a preko puta je turbe njihove djece. O ovoj džamiji, njenoj veličini, unutrašnjem i vanjskom izgledu, pisao je Evlija Čelebi. Interesantni podaci nalaze se u Sinan-begovoj vakufnami. Između ostalog u vakufnami piše iz kojih sredstava se trebaju finansirati uposlenici džamije.

Posebno je korisno peto poglavlje *Naseljena mjesta u okolini Čajniča*. Abecednim, tematskim i hronološkim navodi 172 ruralna mjesta. Rijetko je ko od autora monografija bh. gradova i njihove okoline tako iscrpno, pregledno i s puno interesantnih podataka prikazao okolna naselja, kao što to uradila autorica ove monografije.

Posljednje poglavlje *Privreda* posvećeno je privrednoj djelatnosti stanovništva. S više podnaslova, u granicama dostupnih izvora piše o zemljoradnji, stočarstvu, pčelarstvu, privrednim objektima (mlinovi, stupe), rudarstvu, zanatstvu i trgovini.

Time zaokružuje pisanje o interesantnom i historijski bogatom gradu i okolini na prostoru istočne Bosne i Hercegovine.

Na kraju donosi spisak *Izvora, Literature*, te *Indeks ličnih imena* i *Indeks geografskih pojmova*. Rijetko je koja knjiga napisana najvećim dijelom na neobjavljenoj osmanskoj arhivskoj građi i donijela toliko novih podataka, ne samo za Čajniče i njegovu okolinu, nego i šire. To je zaista veliki doprinos poznavanju, ne samo urbanih mjesta Bosne i Hercegovine, nego i šire historijske nauke.

Enes Pelidija

Abdulah Polimac i Azra Gadžo Kasumović, *Sidžil sarajevskog šerijatskog suda iz 1217/1802-1803. godine.*, Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, Edicija: Sidžil, Knjiga I – Sidžil br. 42, 2023, 478. str

U izdanju Gazi Husrev-begove biblioteke, 2023. godine objavljeno je djelo pod nazivom *Sidžil sarajevskog šerijatskog suda iz 1217/1802-1803. godine* Abdulaha Polimca i Azre Gadžo Kasumović. Oba priređivača uložila su mnogo truda da bi preveli sidžile sarajevskog šerijatskog suda pisane osmanskim jezikom i isti

prilagodili našem jeziku za što je, nedvojbeno, bilo potrebno znanje iz više naučnih disciplina. Pored glavnog sadržaja, odnosno prijevoda različitih dokumenata (strana 11-356), djelo se sastoji od *Riječi izdavača*, *Uvoda*, *Rječnika termina* i *Faksimila izvornika*. Sidžili kao sudski protokoli, odnosno sudske knjige koje su